

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΔΗΜΟΣ ΝΑΥΠΑΚΤΙΑΣ
ΓΡΑΦΕΙΟ ΤΥΠΟΥ ΚΑΙ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ
Ιλ.Τζαβέλλα 37
Ναύπακτος, Τ.Κ. 303 00
t: +30 26343 60161
e: nafpaktospress@gmail.com

Ναύπακτος, 14.4.2021

ΔΕΛΤΙΟ ΤΥΠΟΥ

Ο Δήμος Ναυπακτίας τιμά την Επέτειο των 200 χρόνων από την Ελληνική Επανάσταση

**Χρήστος Σιαμαντάς: «Τα πολεμικά γεγονότα στην περιοχή της Ναυπάκτου
την περίοδο της Επανάστασης του 1821»**

Ο Δήμος Ναυπακτίας, στο πλαίσιο της Επετείου των 200 χρόνων από την Ελληνική Επανάσταση της 25^{ης} Μαρτίου 1821, δημοσιεύσει σειρά άρθρων και κειμένων προσωπικοτήτων που συνδέονται ή έλκουν την καταγωγή τους από την Ναυπακτία και ανταποκρίθηκαν στην προσωπική πρόσκληση που τους απηύθυνε ο Δήμαρχος κ.**Βασίλης Γκίζας**. Ιστορικά γεγονότα που αναδεικνύουν σημαντικές πτυχές της πορείας του Έθνους και της Ναυπακτίας, αλλά και ενδιαφέρουσες αναλύσεις που κεντρίζουν το ενδιαφέρον και αφήνουν το στίγμα τους στη δημόσια συζήτηση.

Τα άρθρα είναι διαθέσιμα στην επίσημη ιστοσελίδα του Δήμου Ναυπακτίας www.nafpaktos.gr

Τα πολεμικά γεγονότα στην περιοχή της Ναυπάκτου την περίοδο της Επανάστασης του 1821

Του **Χρήστου Ι.Σιαμαντά**, ιστορικού ερευνητή

Τις 29.8.1499 οι πολιορκούμενοι, από ξηρά και θάλασσα, Βενετοί της Ναυπάκτου παραδίδουν την πόλη στο οθωμανικό ασκέρι, μετά από ένα μήνα σχεδόν ηρωικής αντίστασης και ο επικεφαλής του, σουλτάνος Βαγιαζήτ ο Β', πατάει θριαμβευτικά τα χώματά της. Οι υπερασπιστές της, μεταξύ αυτών και Έλληνες με αρχηγό τον Ιωάννη Λαμπέτη, παίρνουν τον δρόμο για τη βενετοκρατούμενη Ζάκυνθο.

Έκτοτε η Ναύπακτος θα ζήσει μια νύχτα τριών και πλέον αιώνων (με εξαίρεση 14 χρόνια που θα περάσει ξανά η κατοχή της πόλης στους Βενετούς) και η σκλαβιά στην περιοχή μας θα ρίξει βαριά την σκιά της, μέχρι την απελευθέρωσή της το 1829 από τα ελληνικά στρατεύματα.

Η τυραννία του κατακτητή αβάσταχτη και ο σπόρος που έσπειραν άνθρωποι της Φιλικής Εταιρείας, άρχισε να καρπίζει. Έτσι δεν θα αργήσει να εκδηλωθεί το επαναστατικό ξέσπασμα των υπόδουλων Ελλήνων και στην περιοχή της Ναυπάκτου.

Με ισχυρή οχύρωση η πόλη θα αποτελεί, κατά την διάρκεια της Εθνεγερσίας, βάση, σταθμό και ορμητήριο για την καταστολή επαναστατικών κινήσεων των οθωμανικών στρατιωτικών δυνάμεων.

Παρά την επανειλημμένη πολιορκητική δραστηριότητα από τους εξεγερμένους Έλληνες το κάστρο της πόλης δεν θα πέσει στα χέρια τους, παρά μόνον, με παράδοση, μετά από 8 χρόνια από την έναρξη του επαναστατικού αγώνα στην περιοχή.

Το παρακάτω μέρος του βιβλίου μου «Στο Λεπάντο του Λεβάντε», αφορά την δράση των ελληνικών επαναστατικών δυνάμεων γύρω από το προπύργιο της Ναυπάκτου, μέχρι και την εκδίωξη των Οθωμανών από την πόλη.

ΟΙ ΦΛΟΓΕΣ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗΣ ΤΟΥ ΕΙΚΟΣΙΕΝΑ ΦΘΑΝΟΥΝ ΚΑΙ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ ΤΗΣ ΝΑΥΠΑΚΤΟΥ

Όταν τα πρώτα επαναστατικά μηνύματα πέρασαν και στην περιοχή του Επάχτου, άρχισαν να συγκεντρώνονται εκεί και να την πολιορκούν, από ξηράς, από απόσταση όμως, ένοπλοι Έλληνες.

Στις 21.5.1821 μοίρα από 6 υδραϊκά υπό τον **Ανδρέα Μιαούλη**, 6 σπετσιώτικα υπό τον **Νικόλαο Μπότσαρη** και 3 γαλαξιδιώτικα καράβια μπαίνει στον όρμο της Ναυπάκτου και αποκλείει στο λιμάνι της πόλης 7 τουρκικά, που ναυλοχούσαν εκεί.

Τότε τα ελληνικά στρατεύματα ξηράς ξεθαρρεύουν και πλησιάζουν περισσότερο προς τα τείχη. Αποκλείουν μετά από μικρές μάχες στο Μεχμετάκι (Κεφαλόβρυσο) και στην Παλαιοπαναγιά την επικοινωνία των έγκλειστων Τούρκων του κάστρου.

Στις 25.5.1821 εξαπολύεται από ξηρά και θάλασσα σφοδρός κανονιοβολισμός κατά της πόλης. Οι Τούρκοι υπερασπιστές αφού βάζουν φωτιά στον οικισμό, στο κάτω μέρος του φρουρίου, οχυρώνονται στην ακρόπολη.

Μετά από σύσκεψη των καπετάνιων των πολιορκητών της ξηράς **Δημ.Μακρή** -που είχε ορισθεί αρματωλός για τη φύλαξη του Βενέτικου (Νότιας Ναυπακτίας)-, **Σκαλτσά**, **Ανδρίτσου Σιαφάκα** (που θα γίνει και αυτός το 1825 αρματωλός στο Βενέτικο) κλπ με τους πιο πάνω καπετάνιους των ελληνικών πλοίων αποφασίζεται επίθεση κατά του Αντιρρίου, το οποίο και αυτό πολιορκείται, καθώς και κατά της Ναυπάκτου να γίνει στις 6.6.

Το Αντίρριο φρουρείται από τον **Γιουσούφ πασά**. Την ημέρα που ορίσθηκε έγινε η έφοδος, ενώ παράλληλα βομβάρδιζαν ελληνικά πλοία, τα οποία είχαν αποκλείσει το φρούριο από θάλασσα. Στην προσπάθειά του να ανέβει στις σκάλες για την κατάληψη του κάστρου, σκοτώθηκε τότε ο γενναίος πολεμιστής **Διαμαντής Χορμόβας**, τον οποίο δεν ακολούθησαν στο εγχείρημά του οι σύντροφοί του, που λιποψύχησαν, πλην ελαχίστων. Η προσπάθεια αυτή των Ελλήνων πολιορκητών απέτυχε και έριξαν πλέον το βάρος της επιθετικής τους δράσης στη Ναύπακτο.

Οι ελληνικές δυνάμεις, πήραν και πάλι θέση έξω από τα τείχη της Ναυπάκτου, όπως και την προηγούμενη φορά. Δύναμη των Τούρκων που επιχείρησε τις 6.6 να απομακρύνει τους πολιορκητές, οι οποίοι κατέλαβαν

τον δυτικά της πόλης ευρισκόμενο κάμπο του Ελαιοστασίου, αναχαιτίστηκε με σοβαρές απώλειες για τον εχθρό.

Στο μέτωπο της θάλασσας αποφασίσθηκε να καεί ο τουρκικός στόλος που βρισκόταν στα νερά της πόλης. Αποτυχημένη απόπειρα πυρπόλησής του τις 10.6 με μπουρλότο, που οδηγούσε, κάτω από εχθρικά πυρά, ο ανδρείος ναύτης **Γεώργιος Παξινός-Ανεμογιάννης**, είχε σαν αποτέλεσμα την σύλληψή του και τον μαρτυρικό του θάνατο, σουβλίζοντάς τον οι Τούρκοι.

Μετά την αποτυχία αυτή ο ελληνικός στόλος στις 15.6 απέπλευσε για ανεφοδιασμό στη Ζάκυνθο και οι δυνάμεις της ξηράς αποτραβήχθηκαν μακρύτερα από τα τείχη, συνεχίζοντας ωστόσο την πολιορκία.

Νέα επιθετική ενέργεια από πλευράς του στρατηγού **Δ.Μακρή** γίνεται στην περιοχή της Ναυπάκτου τις 8.8. Να πως την περιγράφει η εφημερίδα της εποχής «Αιτωλική» που εκδιδόταν στο Μεσολόγγι: «Από έναν αιχμάλωτον που επιάσαμεν ευγένοντα από το Κάστρον (σημ. της Ναυπάκτου), *μανθάνομεν ότι ένας δορυφόρος του Ιουσουφ Πασσά* απέρασεν από Πάτραν με γράμματα, ο αυτός γυρίζωντας με τας αποκρίσεις δια τα Καστέλια ομού και με άλλους, τους εκτύπησεν ο στρατηγός Μακρως εφόνευσεν 17. Και τέσσαρες μόνοι ημπούρεσαν να έμβουν εις το Καστέλιον».

Από την πιο πάνω επίσης εφημερίδα πληροφορούμαστε για νέα αποτυχημένη πολιορκία της Ναυπάκτου από 4 γαλαξιδιώτικα πλοία στις 8.9 και αποτυχημένη εξόρμηση Τούρκων από αυτήν κατά ελληνικών θέσεων.

Ας δούμε όμως αυτούσιο το δημοσίευμα: «*Τα τέσσερα πλοία των Ελλήνων, οπού επολιορκούσαν δια θαλάσσης το κάστρον, μανθάνωντας τον Ερχομόν του Εχθρικού στόλου, εμήσευσαν και πήγαν εις γαλαξύδιον. Οι Εχθροί από το κάστρον ενθαρυνθέντες από τον Ερχομόν της φλότας ευγήκαν έξω εις αρκετήν καβαλαρίαν άλλ' ο ανδρείος καπετάν Κώστας Σιαδήμας τους εκτύπησεν, και εμβήκαν πάλιν μέσα χωρίς να συνέβη αξιόλογον τι*».

Το 1822 Έλληνες ένοπλοι με αρχηγούς τους **Μακρή, Κ.Χορμόβα, Ανδρέα Ζαγγανά, Μακρυγιάννη** και **Γ.Πιλάλα** εξακολουθούσαν να βρίσκονται στην περιοχή έξω από τα τείχη της Ναυπάκτου, χωρίς όμως να επιχειρούν εναντίον της.

Στην θέση Πλατανίτης, μεταξύ Αντιρρίου και Ναυπάκτου, το τελευταίο δεκαήμερο του Αυγούστου κάνουν επίθεση σε τουρκικό τμήμα στρατού, που μετέφερε εφόδια από το φρούριο του πρώτου σ' αυτό της δεύτερης. Οι Τούρκοι υποχώρησαν καταδιωκόμενοι στο Αντίρριο. Σε βοήθεια τους έσπευσε δύναμη από τη Ναύπακτο και άναψε μάχη στο μέρος του λοφίσκου, όπου βρίσκεται σήμερα ο Αγ.Παντελεήμονας, που δεν διήρκησε πολύ, επιστρέφοντας οι Έλληνες στην βάση τους.

Στις αρχές Σεπτεμβρίου οι προαναφερόμενοι οπλαρχηγοί των Ελλήνων και με την βοήθεια 600 Κραβαριτών υπό της διαταγές του **Θ.Ξύδη**, πολιορκούν στενά τη Ναύπακτο, αφού προηγουμένως φροντίζουν τον αποκλεισμό της από ανατολικά και δυτικά. Οι μεταξύ τους έριδες ήταν η αιτία να λυθεί η πολιορκία και οι Τούρκοι να εκμεταλλευθούν την κατάσταση και να επιτεθούν στο ελληνικό στρατόπεδο στο Ελαιοστάσι, αλλά αποκρούστηκαν με απώλειες και επέστρεψαν στο κάστρο της πόλης.

Άλλη μάχη τον Οκτώβρη της ίδιας χρονιάς έγινε στην τοποθεσία Καμαρούλες στην περιοχή του Ξηροπηγάδου, δυτικά της Ναυπάκτου, μεταξύ του Σιαφάκα, των ανδρών του και Τούρκων, που πήγαιναν για Καστράκι και Ευπάλιο.

Το 1823 κύλησε χωρίς κάποιο σοβαρό περιστατικό στον χώρο της Ναυπάκτου, όπου στην περιοχή της συνέχιζαν να στρατοπεδεύουν Έλληνες επαναστάτες. Έτσι, το φθινόπωρο της χρονιάς αυτής θα βρίσκονται έξω από τα τείχη της οι οπλαρχηγοί **Α.Ζαγγανάς** και **Πάνος Αλεξίου ή Βενέτικος**.

Στο Μεσολόγγι όπου βρισκόταν ο λόρδος **Byron** τον απασχολούσε έμμονα η ιδέα της εκστρατείας κατά της Ναυπάκτου και η άλωση της πόλης, με τον προσωπικό στρατό των Σουλιωτών που διέθετε. Υπόθεση πολύ δύσκολη απέναντι σε μια οχυρωμένη πόλη. Όμως εκμεταλλεύθηκε την φιλαργυρία των Αλβανών του κάστρου, και έκαναν οι δικοί του μυστικές διαπραγματεύσεις μαζί τους για την εγκατάλειψη της πόλης, παίρνοντας για την προδοσία τους 25.000 τάλληρα. Αλλά στην αλληλογραφία του ο Byron με Άγγλους αξιωματούχους στα Επάνησα αποκάλυπτε τα σχέδιά του και φυσικά τα πληροφορούνταν και οι Τούρκοι. Αυτό είχε σαν αποτέλεσμα ο **Γιουσούφ πασάς** της Πάτρας να φροντίσει να αντικαταστήσει τους ύποπτους

για συνεργασία με τους Έλληνες, Αλβανούς. Ο Byron δεν παραιτήθηκε του σκοπού του και στις αρχές Φεβρουαρίου του 1824 εξασφαλίζει την έγκριση της ελληνικής κυβέρνησης για την πολυπόθητη εκστρατεία με αρχιστράτηγο τον ίδιο. Το εκστρατευτικό σώμα ήταν έτοιμο μέσα του ίδιου μήνα. Μάλιστα είχε φτάσει στην περιοχή της Ναυπάκτου ένα τμήμα ατάκτων 1.500 ανδρών για παρακολούθηση. Την τελευταία στιγμή και συγκεκριμένα τις 14 Φεβρουαρίου οι Σουλιώτες εντελώς προβοκατόρικα ζητούν στρατιωτικούς βαθμούς και αύξηση μισθών. Εξοργίζεται ο Άγγλος φιλέλληνας και ματαιώνει την επιχείρηση, δηλώνοντας ότι «δεν θέλει να έχει σχέση με τέτοιους ανθρώπου».

Δεν ήταν λίγες οι φορές που τουρκικά αποσπάσματα ή και οργανωμένες εκστρατευτικές δυνάμεις έβγαιναν από τα τείχη της πόλης για να συγκρουστούν με Έλληνες επαναστάτες, για λεηλασία ή επαφές με Τούρκους γειτονικών πόλεων (όπως Αντιρρίου, Άμφισσας).

Τις 20.3.1824 δύναμη Τούρκων από 300 άνδρες, πηγαίνει από Ναύπακτο με κατεύθυνση το Μεσολόγγι, που στην Κακή Σκάλα της Κλόκοβας τους «υποδέχεται» ομάδα φύλαξης της περιοχής και τους αναγκάζει να γυρίσουν εκεί απ' όπου ξεκίνησαν.

Νέα πολιορκία στήνεται κοντά στα τείχη της πόλης μετά το ναυάγιο της εκστρατείας κατά της Ναυπάκτου. Η 5^η σειρά από την έναρξη του επαναστατικού αγώνα... Όταν μιλάμε βέβαια για πολιορκία από την ξηρά εννοούμε εγκατάσταση των Ελλήνων πολεμιστών κοντά στα τείχη και κάποιες αψιμαχίες με πολιορκημένους, χωρίς οργανωμένη και σοβαρή επιθετική δράση.

Το πρόσταγμα είχαν για την τελευταία αυτή πολιορκία οι **Ζαγκανός** -που η συμπεριφορά τους ήταν τυραννική απέναντι στους κατοίκους της περιοχής του Βενέτικου της Ναυπακτίας-, **Μακρυγιάννης** και **Πάνος Αλεξίου ή Βενέτικος**. Δεν κράτησε παρά δύο μέρες μόνον και οι πολιορκητές αποσύρθηκαν, αφού είδαν ότι δεν μπορούσαν να πετύχουν τίποτα.

Απόπειρα των Τούρκων με 3.000 στρατό να κινηθούν τον Ιούνιο του 1824 από τη Ναύπακτο και την Τριχωνίδα, μέσω της γέφυρας Μπανιά, είχε γι' αυτούς ολέθριο αποτέλεσμα, αφού χτυπήθηκαν στην περιοχή του χειμάρρου Βαριά στο Ελαιοστάσιο, δυτικά της Ναυπάκτου, από στρατοπεδευμένους εκεί Έλληνες που υποχρεώθηκαν να κλειστούν στο κάστρο της πόλης με σοβαρές απώλειες.

Τον ίδιο μήνα επίσης η τουρκική δύναμη, που είχε βγει από το φρούριο και πήγαινε προς την ορεινή Ναυπακτία δέχθηκε επίθεση από τον Αθανάσιο Βαλτινό στο Νιόκαστρο και διαλύθηκε.

Στις 17 και 18 Αυγούστου του ίδιου χρόνου (1824) πάλι το Ελαιοστάσι θα γίνει θέατρο συγκρούσεων Ελλήνων και Τούρκων που θα βγουν από το κάστρο και τις δύο αυτές μέρες. Την δεύτερη ημέρα μάλιστα σκότωσαν τρεις Τούρκους, συνέλαβαν έναν Αλβανό και πήραν και 4 άλογα.

Στις 8 Γενάρη του 1825 στο διάσελο πάνω από το μοναστήρι του Αγ.Γιάννη της Βομβοκούς ο **Μαυροκορδάτος**, με 400 ενόπλους, που πήγαινε στο Μεσολόγγι, θα συγκρουσθεί με Τούρκους, που υποχώρησαν με απώλειες στο χωριό, όπου οχυρώθηκαν. Μπροστά στην επιθετικότητα των Ελλήνων το εγκατέλειψαν, αφού το έκαψαν.

Επιχειρείται και άλλη πολιορκία της Ναυπάκτου. Αυτή την φορά δοκιμάζει τις 5.2 ο σπλαρχηγός **Δημοτσέλιος**, διαμοιράζοντας το σώμα του σε «δύο πόστες» έξω από την πόλη. Στην ενέδρα που έστησε -καλυμμένοι οι άνδρες του σε σούδες- την επομένη (6.2) το πρωί, σκότωσε 30 από τους Τούρκους, που βγήκαν από την πόλη για να βοσκήσουν ζώα και έπιασε γυναικόπαιδα, γιδοπρόβατα και αλογομούλαρα. Τραυματίστηκαν στην συμπλοκή 4 δικοί του.

Η πολιορκία στο Μεσολόγγι ξεκινά από τον **Κιουταχή** και τον **Γουσουφ πασά** της Πάτρας, που φροντίζουν να τους σταλούν κανόνια από τη Ναύπακτο, μέχρι να φέρει ο οθωμανικός στόλος άλλα από την Κωνσταντινούπολη και την Πάτρα.

Σε επιδρομή των Τούρκων της Ναυπάκτου, στο Βενέτικο, το Νοέμβριο του ίδιου χρόνου, συλλαμβάνονται γυναικόπαιδα, που θα τα μεταφέρουν στην πόλη και τα κτήνη θα τα σουβλίσουν!

29 Γενάρη 1826, στρατός από 4.000 περίπου Τούρκους, υπό τις διαταγές του **Μουστάμπεη** και **Κεχαγιάμπεη** και **Κέντζαγα**, ξεκίνησε από το πολιορκημένο Μεσολόγγι για την Άμφισσα, αλλά μάλλον

σκοπός τους ήταν η εκκαθάριση της περιοχής της Ναυπάκτου από τις ελληνικές δυνάμεις. Όταν έφθασαν, πριν το χάραμα, στο μέρος της Βαρνάκοβας αιφνιδίασαν μικρό αριθμό πολεμιστών του Σκαλτσά. Στην πολύωρη μάχη που ακολούθησε οι εχθροί αποκρούσθηκαν, χάνοντας 7 άνδρες και συνελήφθη ένας αιχμάλωτος από τους Έλληνες, οι οποίοι είχαν τρεις νεκρούς και έναν τραυματία. Οι Τούρκοι κατέλυσαν στο Καστράκι Φωκίδας (Μαραφέντη) και την άλλη ημέρα έκαναν εκτεταμένη επιχείρηση στην περιοχή και συνέλαβαν πολλούς Έλληνες, καθώς επίσης άρπαζαν και μεγάλο αριθμό προβάτων. Στη συνέχεια ήλθαν και στρατοπέδευαν στο Ελαιοστάσι (Δ. της Ναυπάκτου), που έπιασαν μάχη πάλι με τους ολιγάριθμους άνδρες του **Σκαλτσά**, οι οποίοι σκότωσαν 5 Οθωμανούς και έπιασαν αιχμάλωτο έναν Άραβα, ενώ αυτοί έχασαν δύο και τραυματίστηκε ένας. Το τουρκικό σώμα στη συνέχεια κλείσθηκα στη Ναύπακτο.

Σε κάποια ενέδρα («χωσιά») που πραγματοποίησαν τέλος Φλεβάρη, αρχές Μάρτη 1826 οι αξιωματικοί του **Σιαφάκα**, **Μακρυγιάννης** και **Ντελιζάκης**, έξω από τη Ναύπακτο, εξόντωσαν 4 Τούρκους και άρπαζαν και ζώα.

Η επιθετική δράση αρχές του 1827 στα μέρη της Ναυπάκτου ανήκει στον **Ι.Φαρμάκη**. Το πρώτο δεκαήμερο του Γενάρη παραφυλάει στο Ξηροπήγαδο (Α. της πόλης) και χτυπάει τουρκική δύναμη που ερχόταν από τη Ναύπακτο, κατευθυνόμενη στην ορεινή Ναυπακτία. Οι Οθωμανοί μετά 5ωρη μάχη γύρισαν με απώλειες στην πόλη. Στη συνέχεια αναμετρήθηκε με μικρό τουρκικό απόσπασμα στο μοναστήρι Φιλοθέου Νεοκάστρου, που γυρνούσε στα χωριά του Επάνω Βενέτικου. Ο Φαρμάκης, με πάνω από 100 άνδρες, ανάγκασε και αυτούς του Τούρκους να επιστρέψουν, έχοντας μικρές απώλειες, στην αφετηρία τους, τη Ναύπακτο.

Οι αδελφοί **Π.Αλεξίου** και **Γ.Μουρκογιώργος**, προς τα τέλη του 1827 ήσαν οι μόνοι που ανέπτυξαν δράση απέναντι σε τουρκικά αποσπάσματα τα οποία εξορμούσαν από τη Ναύπακτο για την περιφέρεια του Βενέτικου. Προσέβαλαν την χρονιά αυτή δύο φορές Τούρκους -την πρώτη με επιτυχία και την δεύτερη ανεπιτυχώς- που περνούσαν από την Κακιά Σκάλα, στην Κλόκοβα, όπου είχαν το πόστο φύλαξης του χώρου.

Το 1828 δεν είναι καταγεγραμμένο σε πηγές κάποιο πολεμικό περιστατικό στην περιοχή της Ναυπάκτου, σε αντίθεση με την ορεινή Ναυπακτία, όπου γίνονται σοβαρές μάχες (Πλάτανο, Κλεπτά, κ.α.).

ΤΟ ΠΑΡΣΙΜΟ ΤΟΥ ΑΝΤΙΡΡΙΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΝΑΥΠΑΚΤΟΥ

Μετά τις επιχειρήσεις στην κεντρική Ρούμελη των Τούρκων και την επιστροφή του **Μαχμούτ πασά** στην Λαμία οι ελληνικές αρχές έστρεψαν την προσοχή τους στην κυρίευση του Αντιρρίου, της Ναυπάκτου και του Μεσολογγίου.

Ήδη στις 23.1.1829 ο **Αυγουστίνος Καποδίστριας**, αδελφός του Κυβερνήτη, διορίζεται από τον τελευταίο «τοποτηρητής» του στη Στερεά Ελλάδα, με πολιτικές και στρατιωτικές αρμοδιότητες. (Αργότερα μάλιστα, μετά την απελευθέρωση της Ναυπάκτου, θα αποκτήσει παλάτι στην πόλη, το πιθανότερο στα Μποτσαρέικα).

Πρώτος στόχος των ελληνικών στρατευμάτων το Αντίρριο, «*δια να ασφαλισθή και ευκολυνθή η πολιορκία της Ναυπάκτου*». Στις 10.3 ο Αυγουστίνος θα καλέσει την φρουρά, που αποτελείται από 100 Αλβανούς με φρούραρχο τον **Ιμπραήμαγα**, να παραδοθεί. Την ίδια ημέρα μεταξύ Ναυπάκτου και Αντιρρίου αναπτύχθηκε δύναμη με τον **Κίσο Τζαβέλα**, τον **Βέρη** και το ιππικό του **Χατζηχρήστου**, αποκλείοντας το φρούριο από ξηρά, ενώ το δίκροτο «Ελλάς» με τον **Α.Μιαούλη**, 2 ατμόπλοια και 4 πυροβολοφόρους πήρε θέση «*τριακοσίας οργυιάς απέναντι του Καστελίου*».

Την αρχική άρνηση του Αλβανού διοικητή διαδέχθηκε, με την μεσολάβηση του διερμηνέα **Ιωάννη Παπαρηγόπουλου**, η θέλησή του και αυτή των μπέηδων του φρουρίου, να παραδοθούν γιατί η υπεροχή των Ελλήνων ήταν αναμφισβήτητη και οι πολιορκούμενοι δεν είχαν τροφές. Όμως για να είναι «καλυμμένοι» απέναντι στον **Ιμπραήμ πασά** διοικητή της Ναυπάκτου ζήτησαν να κανονιοβοληθεί εικονικά, χωρίς ανθρώπινες απώλειες, το φρούριο, προκειμένου να φανεί ότι παραδόθηκε μετά από αντίσταση. Πράγματι κανονιοβολήθηκε το κάστρο την 12^η και 13^η και στη συνέχεια υπογράφηκε συνθήκη το πρωί της τελευταίας

ημέρας, μεταξύ πολιορκητών και πολιορκούμενων. Οι δεύτεροι, στους οποίους περιλαμβάνονταν και γυναικόπαιδα, που κατοικούσαν στα λιγοστά σπίτια του κάστρου, μεταφέρθηκαν με ελληνικά πλοία στην Αυλώνα της Αλβανίας, κρατώντας τα όπλα τους. Έτσι τις 13.3 πάρθηκε το «Καστέλι της Ναυπάκτου», που βρέθηκε σε κακή κατάσταση με 20 κανόνια στο εσωτερικό του.

Σειρά είχε η Ναύπακτος... Η πολιορκία της ξεκίνησε τις 15.3, με τον διοικητή της **Ιμπραήμ πασά** να έχει στην διάθεσή του γύρω στους 5.000 άνδρες.

Στην ανατολική πλευρά της πόλης τα μετερίζια έπιασαν η Α' χιλιαρχία του **Κίτσου Τζαβέλα**, η πεντακοσιαρχία του **Νικόλα Τζαβέλα** και τα σώματα του **Βασίλη Μαστραπά** και **Ι.Φαρμάκη**. Η γραμμή των ελληνικών δυνάμεων εκτεινόταν από το Κεφαλόβρυσο έως το Ιτς Καλέ, στην ακρόπολη του κάστρου. Στα δυτικά των τειχών της πόλης πήραν θέσεις οι **Χατζηχρήστος** με το ιππικό και το σώμα του **Βέρη**. Στον ψηλότερο και κοντινότερο λόφο, βόρεια του Ιτς-καλέ, τοποθετήθηκε το πυροβολικό με τον Κερκυραίο συνταγματάρχη **Νικόλα Πιέρη**.

Η σύγκρουση δεν άργησε να ξεσπάσει, δείχνοντας και τα δύο μέρη ανδρεία.

Οι δυνάμεις των Τούρκων που κρατούσαν την Βαρναράχη πυροβολούσαν τους Έλληνες στα ανατολικά της πόλης, και αυτοί απαντούσαν. Παρά το ότι ενισχύθηκε η τουρκική άμυνα στο μέρος αυτό από δυνάμεις του φρουρίου, δεν άντεξε και μετά από 24η μάχη, οι Τούρκοι παράτησαν τις θέσεις τους, που καταλήφθηκαν από τον Κίτσο Τζαβέλα, και κλείστηκαν στο κάστρο.

Η πολιορκία από ξηρά και θάλασσα διήρκησε γύρω στις σαράντα ημέρες, με τον κλοιό να σφίγγει όλο συνεχώς και περισσότερο για τους πολιορκούμενους, που άρχισαν να στερούνται τα χρειώδη. Το ελληνικό πυροβολικό όμως δεν ήταν αποτελεσματικό και επιχειρήθηκε η κατασκευή λαγουμιού.

Ενώ τα πράγματα εξελίσσονταν θετικά για τους πολιορκητές, παραλίγο να τινάξει το όλο εγχείρημα στον αέρα η απόφαση του αλλοπρόσαλλου Αυγουστίνου, που ήθελε να ορίσει αρχηγούς των χιλιαρχιών τους Σουλιώτες **Κώστα** και **Νότη Μπότσαρη**, για να παρακάμψει τον **Υψηλάντη**. Αντέδρασαν όμως δυναμικά σύσσωμοι οι Ρουμελιώτες, που ήθελαν να έχουν αρχηγούς συμπατριώτες τους. Τελικά η σύγκρουση αποφεύχθηκε με την παρέμβαση του Κυβερνήτη, που έσπευσε από την Πάτρα στη Ναύπακτο, όταν έμαθε τα καθέκαστα, διακόπτοντας την προεκλογική του εκστρατεία στο Μοριά.

Στην φρεγάτα «Ελλάς», όπου επιβιβάστηκε, όρισε «προσωρινό» διοικητή της Β' χιλιαρχίας, που δεν είχε πάρει μέρος στην μάχη -ευρισκόμενη στα δυτικά του κάστρου-, τον **Νικήτα Σταματελόπουλο-Τουρκοφάγο** (και όχι Σουλιώτη).

Στις 10.4 οι Τούρκοι στέλνουν τον Αχμέτ πασά στο «Ελλάς» να διαπραγματευθεί για 10ήμερη ανακωχή. Όμως κανονίσθηκε η παράδοση της πόλης, με αποτέλεσμα στις 11.4 να υπογραφεί η σχετική συνθήκη στο εν λόγω πλοίο, επικυρωμένη από τον Κυβερνήτη.

Με βάση το περιεχόμενό της, για την επίτευξη της οποίας συνέπραξε και ο προαναφερόμενος **Ι.Παπαρρηγόπουλος**, οι Τουρκαλβανοί θα εγκατέλειπαν την πόλη με τον ατομικό οπλισμό και τα πράγματά τους στις 21.4, με προορισμό την Πρέβεζα. Όμως ελληνική δύναμη με 200 άνδρες του τακτικού στρατού υπό τον **Πιέρη** μπήκε στο φρούριο και έστησε την σημαία στο Ιτς-καλέ τις 17.4, σε ένδειξη καλής θέλησης του έως τότε Τούρκου διοικητή της. Στις 22.4 έφυγε ο **Ιμπραήμ πασάς** με τα χαρέμια του, την φρουρά του και τους Οθωμανούς κατοίκους, που επιβιβάστηκαν σε 12 πλοία για την παραπάνω πόλη της Ηπείρου.

Κατά την πολιορκία της Ναυπάκτου έχασαν τη ζωή τους 12 Έλληνες και 26 τραυματίστηκαν. Με την παράδοση της πόλης ελευθερώθηκαν 306 γυναίκες και 16 παιδιά.

Πρώτοι κάτοικοί της: Στρατιωτικοί (κυρίως Σουλιώτες, που πήραν και την μερίδα του λέοντος από ακίνητα στην περιοχή), διοικητικοί υπάλληλοι, εργατοτεχνικό προσωπικό για την επισκευή του φρουρίου και αναμόρφωση της πόλης, και τέλος κάποιοι κάτοικοι από την γύρω περιοχή, αφού, κατά την «Γενική Εφημερίδα της Ελλάδος» -αρ.φυλ 90/15.11.1830- η πόλη «εκατοικείτο από μόνους τους Τούρκους».

Έτσι οι Τούρκοι με την απώλεια της Ναυπάκτου πληρώθηκαν από την Ιστορία με το ίδιο νόμισμα. Όπως παρέδωσαν πριν 330 χρόνια την πόλη οι Βενετοί στην αφεντιά τους και αυτοί αναγκάστηκαν να κάνουν το ίδιο, όταν κάτω από τα τείχη της πόλης βρίσκονταν Έλληνες φουστανελοφόροι.

Σημειώσεις: Τα στοιχεία για το τμήμα αυτό της εργασίας μου έχουν ληφθεί από το εμπειριστατωμένο και λεπτομερειακό έργο του Ντίνου Μακρυγιάννη. Η Ναυπακτία του εικοσιένα, τον Χ.Δ.Χ., Σύμμεικτα, Ναυ/κά Α και Β, τον Σ.Λουκάτο. Η Ναύπακτος στην αρχή της απελευθέρωσής της από τον οθωμανικό ζυγό 1829-1831, Ναυ/κά ΣΤ. σ.507-543, Ι.Κοτίνη, Ιστορία Ναυπάκτου και Επαρχίας (επανεκδόση), Αθήνα 2001, Δημ.Φωτιάδη, Η επανάσταση του Εικοσιένα (Β' επανέκδοση) Τόμοι 1^{ος}-4^{ος}, Ν.Ε. 1904 (1), Χειρόγραφοι εφημερίδες του Αγώνος σ.464 και 172 και Κυριάκο Σιμόπουλο, Πως είδαν οι ξένοι την Ελλάδα του '21, Τόμος 3^{ος} σ.114-125.

